



राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ/जिपपंस-२०२६/प्र.क्र.०५/का.७
प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा मार्ग, मंत्रालयासमोर,
मुंबई - ४०० ०३२.
ई-मेल :- sec.zpps@mah.gov.in
दिनांक- १०/०९/२०२६

प्रति,
सर्व जिल्हाधिकारी
(मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय- जिल्हा परिषद व त्याअंतर्गत पंचायत समिती सार्वत्रिक निवडणूक-२०२६
राजकीय पक्ष व उमेदवार यांच्याकरीता माहितीपुस्तिकेचा नमुना

महोदय,

राज्य निवडणूक आयोगाने राजकीय पक्ष व उमेदवारांसाठी महत्त्वाच्या सूचना असलेली एकत्रित पुस्तिका तयार केली असून त्याचा नमुना सोबत जोडला आहे. सदर नमुन्यामध्ये जिल्हा परिषद व त्याअंतर्गत पंचायत समित्यांच्या अनुषंगाने योग्य तो बदल करून तसेच त्यामध्ये आवश्यक असलेल्या इतर बाबी समाविष्ट करून राजकीय पक्ष व उमेदवारांकरीता माहितीपुस्तिका उपलब्ध करून द्यावी, ही विनंती.

आपला,

(के.सूर्यकृष्णमुर्ती)

उप सचिव,

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

सहपत्र : नमुना माहितीपुस्तिका

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

जिल्हा परिषद व त्याअंतर्गत पंचायत समिती सार्वत्रिक निवडणूक-२०२६

राजकीय पक्ष व उमेदवारांसाठी महत्वाच्या सूचना

----- जिल्हा परिषदा व त्याअंतर्गत पंचायत समिती
सार्वत्रिक निवडणूक, २०२६

जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांसह राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचे अधिक्षण (Superintendence), संचालन (Direction) व नियंत्रणाचे (Control) पूर्ण अधिकार राज्य निवडणूक आयोगाकडे निहित केले आहेत. तसेच महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम १९६२ व त्या अनुषंगाने तयार करण्यात आलेल्या निवडणूक नियमानुसार जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांची सार्वत्रिक निवडणूक प्रक्रिया पार पाडण्यात येणार आहे. या निवडणूक प्रक्रियेमध्ये सहभागी होण्यास विविध राजकीय पक्ष, आघाडी / फ्रंटच्या वतीने अनेक व्यक्ती इच्छुक असतात. सदर इच्छुक उमेदवारांच्या माहितीसाठी ही पुस्तिका प्रसिध्द करण्यात येत आहे.

टिप : १) निवडणूक कामी इच्छुक उमेदवारांच्या माहितीसाठी निवडणूक विभागाकडून वेळोवेळी प्रसिध्द केलेली जाहिर प्रकटने पहावीत.

२) सदर माहितीपुस्तिकेमध्ये सोप्या भाषेत विषयाचे सार मांडलेले आहे. तथापि, महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ मधील तरतुदी व त्याखालील निवडणूक नियम तसेच मा. राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांनी वेळोवेळी निर्गमित केलेले आदेश/निदेश व सूचना ग्राह्य व अधिकृत समजण्यात याव्यात.

निवडणूक अधिकारी

-----जिल्हा

प्रकरण - १
निवडणूक कार्यक्रम

जिल्हाधिकारी कार्यालयाने सार्वत्रिक निवडणूक कार्यक्रम येथे जोडावा.

प्रकरण - २ नामनिर्देशनपत्र

१. नामनिर्देशनपत्र व इतर नमुने :-

इच्छूक उमेदवारांना नामनिर्देशन पत्राचे तसेच शपथपत्राचे छापील नमुने आणि माहितीपुस्तिका संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या कार्यालयात----- ठिकाणी ----- वेळेत उपलब्ध आहेत.

परिपूर्ण नामनिर्देशनपत्र तसेच शपथपत्र दि. ----- ते -----पर्यन्त ----- या कालावधीत सकाळी -----ते दुपारी -----वाजेपर्यंत दाखल करता येतील.

उमेदवार माहिती पुस्तिका :- जिल्हा परिषद व पंचायत समिती सार्वत्रिक निवडणूक कार्यक्रम २०२६, आचारसंहिता, गुन्हेगारी संबंधीची जोडपत्रे, निवडणूक खर्चाबाबत सादर करावयाची विवरणपत्रे व शपथपत्र, दोन पेक्षा अधिक अपत्ये नसले संबंधीचा शपथपत्राचा नमुना, मतपत्रिकेवर छापावयाचे नावाचे फॉर्म, उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधीचे सूचनापत्र व उमेदवार प्रतिनिधी / मतदान प्रतिनिधी / मतमोजणी प्रतिनिधी नेमणुकांचे पत्र, निवडणूक चिन्हांचा तक्ता इत्यादी अर्ज व फॉर्मचा संच प्रत्येकी रक्कम रुपये -----/- भरल्यानंतर दिले जातील.

उमेदवारांनी पारंपरिक पध्दतीने छापील नामनिर्देशनपत्र भरून (मतदार यादीत ज्याप्रमाणे नाव व इतर माहिती असेल त्याचप्रमाणे नामनिर्देशन भरावे) नामनिर्देशनपत्रावर योग्य त्या ठिकाणी सर्व स्वाक्षऱ्या (स्वतःची तसेच सूचक यांची) कराव्यात. शैक्षणिक अर्हता, गुन्हेगारी पार्श्वभूमी तसेच स्थावर व जंगम मालमत्ता याचा तपशील दर्शविणारे शपथपत्र भरून ते सक्षम प्राधिकाऱ्यासमोर दृढकथन करून सादर करावे. सोबतची कागदपत्रे उदा. अनामत रक्कम भरल्याची पावती, जात प्रमाणपत्राची झेरॉक्स प्रत, जात वैधता प्रमाणपत्राची झेरॉक्स प्रत, शौचालय वापराचा दाखला, पक्षाचा उमेदवार असल्याबाबतचे नमुना-२अ व २ब, उमेदवाराचे नाव इतर निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणाच्या मतदार यादीत असल्यास त्याचा दाखला इ. जोडून विहित कालावधीत संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकार्यांकडे दाखल करणे आवश्यक आहे. विवाहित स्त्री ने तिचे नाव बदलल्या संदर्भात कागदपत्र सादर करणे आवश्यक आहे. नामनिर्देशन पत्रासोबत जोडावयाच्या अन्य कागदपत्रांची माहिती निवडणूक निर्णय अधिकारी कार्यालयातून घ्यावी.

२. निवडणूक लढविण्याकरिता उमेदवाराने खालील बाबींची पूर्तता करणे आवश्यक आहे :-

- नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या दिनांकास वयाची २१ वर्ष पूर्ण असणे आवश्यक आहे.
- जिल्हा परिषदेच्या बाबतीत जिल्ह्यातील कोणत्याही निवडणूक विभागाच्या व पंचायत समितीच्या बाबतीत संबंधित पंचायत समितीच्या कोणत्याही निर्वाचक गणाच्या मतदार यादीत नाव असणे आवश्यक आहे.
- अधिनियमातील तरतुदीनुसार उमेदवार अनर्ह नसावा. तसेच निवडणूक खर्चाचा हिशोब विहित कालावधीत सादर न केल्यामुळे राज्य निवडणूक आयोगाने अनर्ह ठरविलेल्या उमेदवारास अनर्हतेचा कालावधी पूर्ण झाल्याशिवाय नामनिर्देशन पत्र भरता येणार नाहीत.
- महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ मधील कलम २(२) अन्वये नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग या संज्ञेत इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती या जाती समाविष्ट आहेत. तसेच शासनाच्या समाज कल्याण विभागाचे दि.०५ ऑक्टोबर, १९९६ च्या पत्रानुसार विशेष मागास प्रवर्गात समावेश केलेल्या जातींना सुध्दा नागरिकांच्या मागासवर्ग प्रवर्गामधून निवडणूक लढविता येईल.
- राखीव जागेवरून निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराकडे संबंधित अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती किंवा नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग यांचे जात प्रमाणपत्र व जात वैधता प्रमाणपत्र असणे आवश्यक आहे. मात्र, त्या त्यावेळी अस्तित्वात असलेल्या कायद्यातील तरतुदीनुसार संबंधित उमेदवाराकडे जात वैधता प्रमाणपत्र नसल्यास अशा उमेदवाराने जात पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्यप्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा नामनिर्देशनपत्रासोबत सादर करणे आवश्यक आहे.
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सदस्य होण्यासाठी शौचालय असणे व त्याचा वापर करीत असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र अथवा स्वयंप्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.

३. कायद्यातील तरतुदी - इच्छूक उमेदवारांनी महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ च्या कलम १५, १६ ते १८ व २६ ते ३३ व ३५ तसेच महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ व महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक

गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील तरतुदींचे वाचन करावे व ते समजून घ्यावे जेणेकरून निवडणुकीकरिता असलेल्या अर्हता, अनर्हता व इतर बाबींची माहिती मिळेल.

४. सूचक :-

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ व महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नुसार उमेदवाराचे नामनिर्देशन करण्याकरिता सूचक कोण राहू शकेल याबाबत तरतुदी आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. जी व्यक्ती मतदार म्हणून अपात्र नसेल व ज्या निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणात उमेदवारास नामनिर्देशित करावयाचे आहे, अशा संबंधित निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणाच्या मतदार यादीत ज्याचे नाव समाविष्ट केले आहे अशी कोणतीही व्यक्ती सूचक म्हणून पात्र राहिल. यासंदर्भातील सविस्तर माहितीकरिता उपरोक्त तरतुदींचे संपूर्ण वाचन करावे.

अ) इच्छूक उमेदवारांनी बिनचूक पूर्ण भरलेली नामनिर्देशनपत्रे दाखल करण्याच्या दिनांकास व वेळेमध्येच स्वतः किंवा सूचकामार्फत नामनिर्देशन पत्र दाखल करणे आवश्यक आहे.

ब) नामनिर्देशनपत्राबरोबर उमेदवाराने रोख अनामत रक्कम भरल्याची मूळ पावती जोडणे जरूरीचे आहे. मात्र अशा पावतीचा क्रमांक, दिनांक अथवा झेरॉक्स प्रत आपले माहितीसाठी जपून ठेवावी.

ड) गुन्हेगारी व मालमत्तेसंबंधी तसेच दोनपेक्षा अधिक अपत्ये नसल्यासंबंधी:- राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक प्रक्रियेमध्ये गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असलेल्या उमेदवारांचा सहभाग रोखण्याच्या दृष्टिने व मालमत्तेसंबंधी माहिती देणेकामी आदेश काढले आहेत. दि. १२ सप्टेंबर, २००१ नंतर जन्म झालेल्या अपत्यामुळे नामनिर्देशन पत्र भरण्याच्या दिनांकास एकूण जिवंत अपत्यांची संख्या दोनपेक्षा अधिक होत असल्यास, ती व्यक्ती जिल्हा परिषद / पंचायत समितीची निवडणूक लढविण्यासाठी अपात्र ठरविण्यात येते.

नामनिर्देशन पत्रासोबत विहित नमुन्यातील शपथपत्र सादर करणे बंधनकारक आहे.

सादरचच्या शपथपत्रावर स्वाक्षरी व दृढकथन (affirmation) प्रथमवर्ग दंडाधिकारी, ओथ

कमिशनर, नोटरी पब्लिक किंवा शपथपत्र देण्यासाठी सक्षम असलेले प्राधिकारी अथवा शासकीय अधिकारी यांचेपुढे करावे लागेल.

५. नामनिर्देशन पत्र सादर करतेवेळी उपस्थित राहू शकणाऱ्या व्यक्ती व गाड्यांची संख्या :-

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या कार्यालयाच्या १०० मीटर परिसरात जास्तीत जास्त २ वाहनांना परवानगी देण्यात येईल. उमेदवार मिरवणुकीने येत असल्यास १०० मीटर अथवा पोलिसांच्या निर्देशानुसार अगोदर मिरवणूक थांबविण्यात येईल.

सादरचे नामनिर्देशन पत्र उमेदवार स्वतः किंवा सुचकामार्फत निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास सादर करतील. त्यावेळी त्यांचे सोबत जास्तीत जास्त २ व्यक्तींना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या कार्यालयात प्रवेश मिळेल. निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी अनावश्यक गर्दी रोखण्यासाठी पोलीस यंत्रणेच्या सहकार्याने, योग्य तो पोलीस बंदोबस्त ठेवलेला असतो.

६. नामनिर्देशन पत्रांची संख्या :

१. उमेदवार एकापेक्षा जास्त निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणात नामनिर्देशन पत्रे भरू शकतात.
२. एका निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणातील एका जागेसाठी एका उमेदवाराला जास्तीत जास्त चार नामनिर्देशनपत्रे भरता येतात.
३. एखाद्या उमेदवारास राजकीय पक्षातर्फे आणि अपक्ष अथवा इतर पक्षातर्फे उमेदवारी अर्ज दाखल करावयाचा असल्यास तो प्रत्येक पक्षासाठी किंवा अपक्ष म्हणून स्वतंत्र नामनिर्देशन पत्र भरून दाखल करता येईल.

७. अनामत रक्कम :

जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकांकरिता उमेदवाराने आपल्या नामनिर्देशन पत्रासोबत खालीलप्रमाणे अनामत रक्कम भरावयाची आहे:-

उमेदवाराचा प्रवर्ग	जिल्हा परिषद	पंचायत समिती
सर्वसाधारण*	रु. १०००/-	रु.७००/-
अनुसूचित जाती	रु. ५००/-	रु.३५०/-
अनुसूचित जमाती	रु. ५००/-	रु.३५०/-
नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग	रु. ५००/-	रु.३५०/-

*सर्वसाधारण जागेवर जरी अनुसूचित जाती/जमाती व नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्गाच्या उमेदवारांनी अर्ज केला तर त्यास अर्धीच अनामत रक्कम देय राहिल. परंतु, अशी सूट देण्यास तो पात्र आहे याबाबत उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत जात प्रमाणपत्रासंबंधी सादर केलेली कागदपत्रे तपासून निवडणूक निर्णय अधिकारी स्वतःची खात्री करतील.

एकाच निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणातील एका जागेसाठी एकापेक्षा जास्त नामनिर्देशन पत्रे भरली तरी अनामत रक्कम एकदाच भरावी लागेल. परंतु वेगवेगळ्या जागांकरीता अथवा वेगळ्या निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणामधील जागेकरीता स्वतंत्र अनामत रक्कम भरावी लागेल.

८. उमेदवाराचे मतपत्रिकेवरील नाव छापण्याबाबत :

एखादा उमेदवार आपले नाव मतपत्रिकेवर कशा प्रकारे छापण्यात यावे, याबाबत नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या शेवटची तारीख व वेळ यापूर्वी विहित नमून्यात अर्ज करून निवडणूक निर्णय अधिकार्यास कळवू शकतो. उमेदवाराचे नाव मतपत्रिकेवर त्यानुसार छापण्याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी निर्णय घेऊ शकतात. मात्र, त्यानुसार नावे छापताना ग्राम विकास विभागाने दि.१५ डिसेंबर, २०२५ रोजी नियमात दुरुस्ती केल्यानुसार, त्याचा मतपत्रिकेवरील अनुक्रम गटनिहाय त्याचे मराठी वर्णानुक्रमे आडनाव, (आडनाव नसल्यास नाव), नाव व पत्ता विचारात घेऊन त्यानुसार राहिल.

९. राखीव जागा असल्यास उमेदवाराचा प्रवर्ग :

जी जागा ज्या प्रवर्गासाठी राखीव आहे, त्याच प्रवर्गातील उमेदवारांना सादर जागेची निवडणूक लढविता येईल. सबब, सादर करण्यात आलेले नामनिर्देशन पत्र हे त्याच प्रवर्गासाठी आहे याची खात्री करावी.

१०. नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्यासंदर्भातील इतर बाबी-

- i. नामनिर्देशन पत्रावर उमेदवार, सूचक यांची सही आहे याची खात्री करावी. स्वाक्षरी नसल्यास नामनिर्देशन पत्र नाकारले जाईल.
- ii. उमेदवार व सूचक यांनी नामनिर्देशन पत्रात स्वतःचे मतदार यादीतील अनुक्रमांक व नाव योग्यरित्या नमूद करावे.

नामनिर्देशन पत्रात नमूद उमेदवारांचा / सूचकाचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक व नाव हे मतदार यादीतील अनुक्रमांक व नावाशी जुळणे आवश्यक आहे.

iii. विवाहित महिलेचे मतपत्रिकेवरील नाव :

विवाहित महिला उमेदवारास, मतदार यादीमध्ये व नामनिर्देशन पत्रामध्ये नमूद असलेल्या नावाखेरीज त्यांना मतपत्रिकेवर इतर नावाचा उल्लेख करण्याची इच्छा असेल तर नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या अंतिम दिनांकापूर्वी संबंधित उमेदवाराने तसा विनंती अर्ज निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे सादर करता येईल व त्यासोबत त्या पृष्ठार्थ आवश्यक पुरावे उदा. विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र, राजपत्रात प्रसिध्द केलेले विवाहानंतरचे नाव इ., सादर करणे आवश्यक राहिल.

iv. मतदार यादीचा उतारा (उमेदवार अन्य प्रभागातील मतदार असल्यास) :

उमेदवार हा दुसऱ्या निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणातील मतदार असेल त्या बाबतीत, त्या निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणातील मतदार यादी किंवा तिचा संबंधित भाग किंवा त्या मतदार यादीतील संबंधित नोंदीची एक प्रमाणित प्रत ही नामनिर्देशन पत्रासोबत द्यावी.

v. जात प्रमाणपत्र/जातवैधता प्रमाणपत्र अथवा पुरावा :

राखीव जागेसाठी (अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती / नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग) निवडणूक लढविणाऱ्या व्यक्तीने नामनिर्देशन पत्रासोबत सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेले जातीचे प्रमाणपत्र (सत्यप्रत) व जात पडताळणी समितीने दिलेले जात वैधता प्रमाणपत्र जोडणे आवश्यक आहे.

मात्र शासनाने सन २०२५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.४८, दि. २६ डिसेंबर, २०२५ च्या सुधारणा अधिनियमान्वये जात वैधता प्रमाणपत्र दाखल करण्यास निवडून आल्याच्या दिनांकापासून ६ महिन्यांची मुभा दिली आहे. त्यासाठी त्याने निवडून आल्याच्या दिनांकापासून ६ महिन्यांच्या कालावधीत जात वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्याचे हमीपत्र नामनिर्देशनपत्रासोबत देणे आवश्यक आहे. मात्र आणखी असे की, जर अशा व्यक्तीने, ती निवडून आल्याचे घोषित झाले असेल त्या दिनांकापासून सहा

महिन्याच्या कालावधीत वैधता प्रमाणपत्र सादर करण्यात कसूर केल्यास, तिची निवड भूतलक्षी प्रभावाने रद्द करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल आणि ती, सदस्य म्हणून रहाण्यास अपात्र ठरेल.

नामनिर्देशन पत्राच्या छाननीच्यावेळी पडताळणीसाठी मूळ जाती प्रमाणपत्र व जात पडताळणी समितीने दिलेले वैधता प्रमाणपत्र किंवा यथास्थिती जात पडताळणी समितीकडे सादर केलेल्या अर्जाची सत्यप्रत किंवा पडताळणी समितीकडे असा अर्ज केला असल्याचा अन्य कोणताही पुरावा तपासणीसाठी सोबत बाळगणे आवश्यक आहे.

vi. शौचालय वापराबाबतचे प्रमाणपत्र :

शासनाने सन २०१० चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.३३ अन्वये नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे सदस्य होण्याकरीता शौचालयाच्या वापराबाबतची सुधारणा केली आहे. त्यानुसार पदनिर्देशित केलेल्या अधिकाऱ्याचे प्रमाणपत्र किंवा स्वयंप्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक असून विहित केलेले प्रमाणपत्र /स्वयंप्रमाणपत्र द्यावे.

vii. तृतीयपंथी उमेदवार :

सर्व तृतीयपंथी उमेदवार यांना त्यांनी स्वसमजानुसार केलेल्या लिंग ओळखीच्या आधारे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविण्याच्या अधिकार असून अशा निवडणूक लढविणाऱ्या व्यक्तीने इतर सर्व हेतूसाठी त्यांच्या निवडलेल्या लिंगाचा वापर केलेला असावा व अशी निवडणूक लढविणारी व्यक्ती इतर सर्व कारणांसाठी त्याच निवडलेल्या लिंगाचा वापर करेल आणि तृतीयपंथी व्यक्ती (हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, २०१९ मध्ये दिलेल्या योग्य प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय केवळ संधी आहे म्हणून लिंगाची ओळख बदलणार नाही असे शपथपत्र देणे आवश्यक आहे.

viii. राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबतची सूचना :

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ व महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२

नुसार राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबत विहित केलेले व महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ दि. ०५ मे, २०२५ सोबतचे नमुना २-अ व २-ब हे लेखी सूचनापत्र (जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी नमुना २-अ व नमुना २-ब चे स्वतंत्र नमुने आहेत) नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या अखेरच्या तारखेस दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे सादर करणे आवश्यक आहे.

नमुना २-अ वर राजकीय पक्षाने प्राधिकृत केलेल्या पक्षाच्या पदाधिकाऱ्यांने काळ्या / निळ्या शाईने अथवा बॉलपेनने स्वाक्षरी करणे अनिवार्य आहे. प्रतिरूप स्वाक्षरी असलेले / रबर स्टॅम्पची स्वाक्षरी असलेले किंवा अन्य प्रकारे स्वाक्षरी असलेले लेखी सूचना पत्र चालणार नाही. तसेच फॅक्सने / ई-मेल अथवा अन्य कोणत्याही प्रकारे लेखी सूचना पत्र पाठविता येणार नाही. मूळप्रती शिवाय अन्य कुठल्याही प्रकारे पाठविलेली लेखी सूचना पत्रे जिल्हाधिकारी अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी स्विकारणार नाहीत.

राजकीय पक्षाने विहित मुदतीत जिल्हाधिकारी यांच्याकडे नमुना २-अ देणे आवश्यक असून सदर पोहोच लेखी सूचनापत्रावर घ्यावी व त्याची छायांकित प्रत राजकीय पक्षाने उमेदवारास द्यावी. उमेदवाराने त्याच्याशी संबंधित मूळ सहीचा नमुना २-अ जिल्हाधिकारी यांना सादर केल्याबाबत पोचपावतीची छायांकित प्रतदेखील निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे विहित मुदतीत देणे आवश्यक आहे.

राजकीय पक्षाकडून नमुना २-अ प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हाधिकारी यांनी सदर लेखी सूचनापत्राच्या प्रती प्रमाणित करून त्या संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांकडे पाठवतील आणि संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी हे जिल्हाधिकारी यांच्याकडून आलेला प्रमाणित नमुना २-अ तसेच उमेदवाराने दिलेल्या लेखी सूचनापत्राची पोचची प्रत पडताळून पुढील कार्यवाही करील.

एखाद्या राजकीय पक्षाला त्याने एखाद्या उमेदवारास दिलेले नमुना २-ब रद्द करावयाचे असल्यास, त्या पक्षाला त्याबाबत लेखी सूचना नामनिर्देशनपत्र दाखल

करण्याच्या अखेरच्या तारखेस दुपारी ३.०० वाजेपर्यंत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे सादर करणे आवश्यक आहे.

ix. परिपूर्ण शपथपत्र :

उमेदवाराने सादर केलेली, गुन्हेगारी पार्श्वभूमी व स्थावर / जंगम मालमत्तेचा तपशील देणारे शपथपत्र स्टॅम्प पेपरवर करण्याची आवश्यकता नाही. परंतु संबंधित शपथपत्रातील कोणताही रकाना / माहिती कोरी ठेवू नये. माहिती निरंक/संबंधित नसल्यास / वा माहित नसल्यास (निरंक/लागू नाही /Nil / Not applicable) असे शेरे असणे आवश्यक आहे. रकाने कोरे ठेवल्यास नामनिर्देशनपत्र नाकारले जाऊ शकते.

x. नामनिर्देशनपत्र सादर करण्यापूर्वी निवडणूक निर्णय अधिकारी कार्यालयात प्राथमिक तपासणी करून घेता येईल:

निवडणूक निर्णय अधिकार्यास प्राथमिक तपासणीत लक्षात आलेल्या त्रुटी उमेदवारांच्या निदर्शनास आणून देण्यात येतात व त्रुटी दूर करण्याची त्यांना संधी देण्यात येते; जेणेकरून नामनिर्देशन पत्रावर उमेदवार अथवा सूचक यांची स्वाक्षरी राहिली असल्यास अथवा अन्य काही त्रुटी असल्यास त्यांना त्या दुरुस्त करण्याची संधी मिळू शकेल. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्यात आल्यानंतर त्यामध्ये दुरुस्ती करता येणार नाही. मात्र अशा दुरुस्त्या करण्यासाठी नामनिर्देशनपत्र दाखल करण्याच्या शेवटच्या दिनांक व वेळेपर्यंत उमेदवार नव्याने नामनिर्देशन पत्र दाखल करू शकतील.

११. नामनिर्देशन पत्राची पोच :

निवडणूक निर्णय अधिकार्यांनी उमेदवारांना नामनिर्देशन पत्राची प्राथमिक चाचणी करून चेकलिस्ट दिल्यानंतर नामनिर्देशन पत्राच्या “भाग चार” मध्ये असणारी पोच, छाननीचे ठिकाण व वेळ नमूद करून देतात.

१२. नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्राचा प्रसार :

उमेदवारांनी सादर केलेली प्राप्त नामनिर्देशनपत्र व शपथपत्राच्या प्रती, निवडणूक निर्णय अधिकारी सूचना फलकावर चिकटवून व वेबसाईटवर टाकून त्याचा प्रसार करतात. प्रचाराचा कालावधी संपेपर्यंत निवडणूक लढविणाऱ्या इतर उमेदवारास तसेच प्रसिध्दी माध्यमे यांना योग्य ते शुल्क आकारून नामनिर्देशनपत्राच्या व शपथपत्राच्या प्रती देण्यात येतात. कोणत्याही प्रतिस्पर्धी उमेदवाराने स्वतः शपथपत्राद्वारे परस्परविरोधी माहिती सादर केली असली, तरी त्या माहितीचा देखील वरीलप्रमाणेच प्रसार करण्यात येतो.

प्रकरण - ३

छाननी

छाननीसाठी उपस्थित राहण्यास कोण पात्र आहे?

१. महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती निवडणूक नियम १९(१) अन्वये छाननीच्या तारखेस व वेळेस उमेदवार, सूचक आणि उमेदवाराने योग्यरित्या लेखी प्राधिकृत केलेली अन्य एक व्यक्ती यांचे व्यतिरिक्त अन्य कोणालाही छाननीच्या ठिकाणी उपस्थित राहाता येणार नाही.

२. नामनिर्देशन पत्र ज्या कारणास्तव नामंजूर होऊ शकते अशी काही कारणे :

- i) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ मधील कलम १५, १५-ब कलम १६ नुसार किंवा त्याअंतर्गत नियमातील तरतुदीनुसार निवडणूक लढविण्यास उमेदवार म्हणून अपात्र ठरविण्यात आले आहे;
- ii) उमेदवारास किंवा सूचक यास नामनिर्देशनपत्रावर सही करण्यास अपात्र ठरविले आहे;
- iii) उमेदवार, सूचक यांची स्वाक्षरी नाही अथवा त्यांची खरीखुरी स्वाक्षरी नाही.
- iv) योग्य अनामत रक्कम भरलेली नाही.
- v) राखीव जागेवरून नामनिर्देशन पत्र दाखल करण्यास आवश्यक कागदपत्रे जोडली नाहीत.

३. उमेदवारी मागे घेणे संबंधीची नोटीस

i. कोणत्याही उमेदवारास-

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नियम १९(८) व महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नियम १९(७) अन्वये वैधरित्या नामनिर्देशित उमेदवारांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर अनुक्रमे नियम २१(१) व २०(१) मधील तरतुदीनुसार राज्य निवडणूक आयोगाने नेमून दिलेल्या उमेदवारी मागे घेण्यासाठी निश्चित केलेल्या दिनांक व वेळेपर्यंत त्याने सही केलेल्या व निवडणूक निर्णय अधिकार्याच्या स्वाधीन केलेल्या विहित नमुन्यातील लेखी नोटिशीद्वारे आपली उमेदवारी मागे घेता येईल.

- ii. नामनिर्देशपत्र मागे घेण्याच्या शेवटच्या दिवशी दुपारी ३.०० वाजण्यापूर्वी उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधीची नोटीस, निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या स्वाधीन करण्यात येईल. तदनंतर प्राप्त नोटीशींना कायदेशीर अर्थ नसून अशा नोटिसा स्विकारण्यात येणार नाहीत.
- iii. अशी नोटीस उमेदवार स्वतः किंवा आपल्या सूचकामार्फत वा आपल्या लेखी प्राधिकृत केलेल्या निवडणूक प्रतिनिधीमार्फत देईल.
- iv. उमेदवारी मागे घेण्याच्या नोटीशीच्या खरेपणाबाबत तसेच ती सादर करणाऱ्या व्यक्तीच्या खरेपणाबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी स्वतः खात्री करेल व अशा प्राप्त नोटीशीबाबत रितसर पोच देईल.
- v. अशी खात्री केलेली नोटीस प्राप्त झाल्यानंतर ती मागे घेण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

प्रकरण - ४

चिन्ह वाटप

महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५, दि.०५ मे, २०२५ रोजी प्रसिध्द केले आहेत. त्यानुसार जे पक्ष राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी करतील, केवळ त्याच पक्षांना स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका लढविताना चिन्ह राखून ठेवता येते किंवा प्राधान्याने चिन्ह वाटप करता येते.

ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांची यादी राज्य निवडणूक आयोग वेळोवेळी प्रसिध्द करते. त्या यादीनुसारच चिन्ह वाटप करण्यात येते.

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी

ग्राम विकास विभागाने अधिसूचना दि.१५ डिसेंबर,२०२५ अन्वये जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणूक नियमात सुधारणा केली असून त्यानुसार निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी खालील प्रमाणे तयार करण्यात येते:-

पहिला गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेली आहे असे मान्यताप्राप्त राष्ट्रीय पक्ष व महाराष्ट्र राज्यातील मान्यताप्राप्त राज्यस्तरीय पक्ष यांचे उमेदवार .

दुसरा गट - भारत निवडणूक आयोगाने मान्यता दिलेल्या ज्या इतर राज्यातील राज्यस्तरीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांचे उमेदवार.

तिसरा गट -राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी झालेले अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्ष यांचे उमेदवार .

चौथा गट - अपक्ष उमेदवार.

वरीलप्रमाणे प्रत्येक गटातील उमेदवारांचा क्रम लावताना तो मराठी भाषेतील वर्णानुक्रमानुसार लावण्यात यावा. उमेदवारांचा क्रम लावताना प्रथम त्यांचे आडनाव, (आडनाव नसल्यास नाव) व त्यानंतर नाव व त्यानंतर पत्ता विचारात घेण्यात येतो.

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी वरील सुधारीत तरतुदीनुसार करण्यात येते. पर्यायाने मतपत्रिकेवरील उमेदवारांचा क्रम देखील वरील तरतुदीनुसार राहिल.

मतपत्रिकेवरील नाव कसे राहिल :- एखादा उमेदवार आपले नाव मतपत्रिकेवर कशा प्रकारे छापण्यात यावे, याबाबत नामनिर्देशनपत्र मागे घेण्याच्या शेवटची तारीख व वेळ यापूर्वी निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास लेखी अर्ज देऊन कळवू शकतो. उमेदवाराचे नाव मतपत्रिकेवर त्यानुसार छापण्याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी निर्णय घेऊ शकतात. **मात्र, मतपत्रिकेवर नावे छापताना त्याचा मतपत्रिकेवरील अनुक्रम वर नमूद केलेल्या दिनांक १५ डिसेंबर, २०२५ च्या तरतुदीनुसार राहिल.**

राज्य निवडणूक आयोगाने महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ दि. ०५ मे, २०२५ च्या आदेशान्वये राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत राजकीय पक्ष व अपक्ष उमेदवारांना चिन्हांचे वाटप कशाप्रकारे करावे याबाबत अधिसूचित केले आहे. या अधिसूचनेच्या भाग चार मध्ये नमूद केलेल्या तरतुदींच्या आधारे निवडणूक चिन्ह वाटप करण्यात येते.

१. उपरोक्त आदेशानुसार चिन्ह वाटपाच्या संदर्भातील तरतुदी थोडक्यात खालीलप्रमाणे आहेत:-

- i. उमेदवाराच्या नामनिर्देशनपत्रामध्ये तो ज्या पक्षाचा उमेदवार म्हणून निवडणूक लढवित आहे त्याचा उल्लेख असणे आवश्यक आहे.
- ii. राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केलेले राष्ट्रीय अथवा राज्यस्तरीय पक्ष तसेच इतर पक्ष यांनी उभे केलेले उमेदवार महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश, २०२५ दि. ०५ मे, २०२५ च्या आदेशातील परिच्छेद क्र. २० मधील अटी पूर्ण करित असल्यास त्यांना त्यानुसार त्या पक्षाकरिता राखीव असलेले चिन्ह वाटप करता येईल किंवा चिन्ह वाटपामध्ये प्राधान्य मिळेल.
- iii. नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त पक्षाद्वारे उभे करण्यात येणारे उमेदवार तसेच अपक्ष उमेदवार यांना मुक्त चिन्ह वाटप करण्याबाबतची कार्यपध्दती सदर आदेशाच्या परिच्छेद क्र. १३ अन्वये विहित करण्यात आलेली आहे. त्यानुसार नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाचे उमेदवार व अपक्ष उमेदवारास नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना उक्त आदेशातील परिच्छेद २३(१)(ड:) नुसार मुक्त

चिन्हाच्या यादीतील चिन्हांपैकी जास्तीत जास्त कोणत्याही तीन मुक्त चिन्हांची प्राधान्यक्रमानुसार मागणी करता येईल. निवडणूक निर्णय अधिकारी, राज्य निवडणूक आयोगाकडील नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांना मुक्त चिन्ह वाटप केल्यानंतर अपक्ष उमेदवारांना मुक्त चिन्हाचे वाटप करतील.

iv. जर एखाद्या राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या लगतच्या मागील सार्वत्रिक निवडणुकीत किमान ५ टक्के जागा जिंकल्या असतील तर त्या पक्षास उपरोक्त आदेशातील परिच्छेद क्र. १७ मधील तरतूदीनुसार मुक्त चिन्हांपैकी एक मुक्त चिन्ह त्या संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीसाठी तात्पुरत्या स्वरूपात आरक्षित करता येईल.

राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त असलेल्या इतर पक्षांना मुक्त चिन्हांमधील त्यांनी मागणी केलेले एक मुक्त चिन्ह प्राधान्याने देता येईल. (ज्या अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांनी राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी केली आहे अशा पक्षांना राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी न केलेले पक्ष व अपक्ष उमेदवार यांच्यावर प्राधान्याने मुक्त चिन्ह वाटप करण्यात येते.) याकरिता पुढीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबण्यात येते:-

(अ) जेथे एखाद्या मुक्त चिन्हाची मागणी केवळ एकाच अमान्यताप्राप्त नोंदणीकृत राजकीय पक्षाच्या उमेदवाराने केली असेल तेथे ते मुक्त चिन्ह त्या उमेदवारास देण्यात येईल.

(ब) जेथे एखाद्या मुक्त चिन्हाची मागणी दोन किंवा अधिक नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांनी केली असेल त्या ठिकाणी निवडणूक निर्णय अधिकारी चिड्ड्या टाकून कोणत्या नोंदणीकृत अमान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाच्या उमेदवारास ते मुक्त चिन्ह द्यावयाचे हे ठरवील.

vi. राज्य निवडणूक आयोगाकडे नोंदणी न झालेल्या राजकीय पक्षाच्या उमेदवारांना अपक्ष उमेदवार असल्याचे मानण्यात येईल. या अपक्ष उमेदवार यांना खालीलप्रमाणे मुक्त चिन्ह वाटप करण्यात येईल :-

(अ) जेथे एकापेक्षा जास्त उमेदवारांनी एकाच मुक्त चिन्हाची मागणी केली असेल त्या ठिकाणी निवडणूक निर्णय अधिकारी चिठ्ठ्या टाकून कोणत्या उमेदवारास ते मुक्त चिन्ह द्यावयाचे हे ठरवील.

२. पर्यायी उमेदवार -

जर “नमुना २-ब” मध्ये एका उमेदवारास मूळ उमेदवार व दुसऱ्या उमेदवारास पर्यायी उमेदवार असल्याचा उल्लेख असेल व पक्षाच्या “नमुना २-ब” वर सही करण्यास सक्षम असणाऱ्या व्यक्तीने दिले असेल अशा वेळी त्या मूळ उमेदवाराचे नामनिर्देशनपत्र वैध ठरल्यास त्याला पक्षाचा अधिकृत उमेदवार गृहित धरावे. तसेच मूळ उमेदवाराचे नामनिर्देशनपत्र अवैध ठरल्यास अथवा मूळ उमेदवाराने माघार घेतल्यास पर्यायी उमेदवार हा इतर बाबींसंदर्भात पात्र असल्यास पक्षाचा अधिकृत उमेदवार समजण्यात येईल.

मूळ उमेदवार हा पक्षाचा अधिकृत उमेदवार म्हणून निर्णयित झाल्यानंतर पर्यायी उमेदवाराने पक्षाच्या वतीने दाखल केलेले नामनिर्देशन पत्र वैध ठरविले असल्यास व असा पर्यायी उमेदवार इतर सर्व बाबींसंदर्भात पात्र असल्यास, त्यास “अपक्ष उमेदवार” ठरविण्यात येईल व त्यास अन्य सर्व उमेदवारांना चिन्ह वाटप झाल्यानंतर त्या उमेदवाराच्या पसंतीनुसार मुक्त चिन्ह उपलब्ध असेल तर ते मुक्त चिन्ह त्याला वाटप करण्यात येईल. जर अशा उमेदवारांनी लेखी पसंती दिली नसल्यास किंवा त्याच्या पसंतीची मुक्त चिन्हे उपलब्ध नसल्यास त्याला अनुक्रमानुसार उपलब्ध असलेले मुक्त चिन्ह त्याला वाटप करण्यात येईल.

३. उपरोक्त दि. ०५ मे, २०२५ च्या आदेशातील परिच्छेद क्र. २१ अन्वये एखाद्या उमेदवाराने एकापेक्षा जास्त राजकीय पक्षाच्यावतीने नामनिर्देशनपत्र दाखल केली असल्यास करावयाची कार्यवाही विहित केली आहे.

४. राजकीय पक्षांच्या अधिकृत उमेदवारांबाबतची लेखी सूचना नामनिर्देशनपत्र भरावयाच्या शेवटच्या दिवशी त्यासाठी विहित वेळेपर्यंत किंवा त्यापूर्वी प्राप्त झाली पाहिजे. पक्षाने एकापेक्षा जास्त उमेदवारांना “नमुना २-ब” मधील लेखी सूचनापत्र दिले असल्यास उपरोक्त आदेशातील परिच्छेद

क्र.२२ नुसार कार्यवाही करण्यात येईल. त्यानुसार जर पक्षातर्फे मूळ उमेदवार म्हणून दोघांना विहित नमुने देण्यात आले असतील व त्यापैकी कोणता उमेदवार पक्षाचा अधिकृत उमेदवार राहिल याबाबत नामनिर्देशनपत्र भरण्याच्या शेवटच्या दिवसापर्यंत निश्चित केलेल्या वेळेत पक्षाकडून कोणतेही सूचनापत्र देण्यात आले नसेल तर ज्या उमेदवाराचे नामनिर्देशन प्रथम प्राप्त झाले असेल. त्याला पक्षाचा अधिकृत उमेदवार म्हणून गृहीत धरण्यात यावे.

५. **उमेदवारी मागे घेणे-** वैधरित्या नामनिर्देशित झालेली उमेदवारांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर उमेदवार आपली उमेदवारी मागे घेण्याबाबतची लेखी सूचना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना नामनिर्देशनपत्रे मागे घेण्याच्या शेवटच्या दिवशी निश्चित केलेल्या वेळेपर्यंत देऊ शकतात. अशी सूचना उमेदवार स्वतः अथवा त्याचे सूचक अथवा उमेदवाराने प्राधिकृत केलेली व्यक्ती आणून देऊ शकते, निवडणूक निर्णय अधिकारी अशी लेखी सूचना मिळाल्यानंतर त्याचा खरेपणा पडताळून व अशी सूचना आणून देणाऱ्या व्यक्तीची ओळख पटवून उमेदवाराने दडपणाखाली किंवा आमिष घेऊन उमेदवारी मागे घेतली नाही याची खात्री करून त्याची प्रत सूचना फलकावर लावतील.

प्रकरण - ५

विविध परवानग्या

या ठिकाणी विविध परवानग्या जसे सभा, रॅली, बॅनर, वाहन इ. कोठे मिळतील व त्यासाठी अर्जाचा नमुना, आवश्यक कागदपत्रे इ. माहिती देण्यात येईल.

जिल्हाधिकारी कार्यालयाने याबाबत निश्चित केलेली कार्यवाही दर्शवावी

प्रकरण - ६

प्रचार कार्यालय, मतदार बुथ इ. स्थापन करण्याची कार्यपध्दती.

जिल्हाधिकारी कार्यालयाने याबाबत निश्चित केलेली कार्यवाही दर्शवावी

प्रकरण - ७

निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी, मतमोजणी प्रतिनिधी इ. नियुक्त करण्याकरिता अर्जाचे नमुने व इतर माहिती.

१. सर्वसाधारण -

- i) उमेदवारांना प्रत्येक मतदान केंद्रासाठी प्रत्येकी १ याप्रमाणे मतदान प्रतिनिधी व बदली मतदान प्रतिनिधी नेमता येईल. मतदान प्रतिनिधी वा मतमोजणी प्रतिनिधी नेमणुकीबाबतचे अर्जाचे नमुने नामनिर्देशन पत्रासोबत देण्यात आलेले आहेत. मतदान प्रतिनिधी म्हणून नियुक्त करावयाची व्यक्ती संबंधित प्रभागातील राहणारी असावी व तिला मतदार ओळखता यावेत. ज्या व्यक्तीविरुद्ध गुन्हेगाराची नोंद असेल किंवा निवडणूक विषयी गैरव्यवहारात समाविष्ट असल्याची पूर्वीची नोंद असेल किंवा त्याच्या वर्तणुकीमुळे मतदारांमध्ये दहशत पसरू शकेल अशा व्यक्तींना मतदान प्रतिनिधी म्हणून नेमण्यात येऊ नये.
- ii) उमेदवारास त्याचे स्वतःचे ओळखपत्र, त्याचे प्रतिनिधीचे ओळखपत्र तसेच मतदान प्रतिनिधीचे, मतमोजणी प्रतिनिधीचे ओळखपत्रे निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडून दिली जातील. उमेदवार यांनी आपले व आपल्या सर्व प्रतिनिधीचे फोटो अशा नेमणुकीसाठी करावयाचे अर्जासोबत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या कार्यालयामध्ये मतदान दिनांकाचे किमान आठ दिवस अगोदर दिले पाहिजेत म्हणजे त्यानुसार ओळखपत्र देणे सोयीचे होईल. मतदानाच्या दिवसाचे किमान १ दिवस अगोदर नेमणूक पत्रे (ओळखपत्रे) ताब्यात घेतली पाहिजेत.
- iii) मतदान प्रतिनिधीने त्यास नेमून दिलेल्या मतदान केंद्रात प्रवेश मिळण्यासाठी त्याचे नेमणूक पत्र व ओळखपत्र दाखविल्याशिवाय मतदान केंद्राध्यक्ष सदर मतदान प्रतिनिधीस मतदान केंद्रात बसू देणार नाही. ओळखपत्र हरविल्यास अगर गहाळ केल्यास संबंधित प्रतिनिधीस मतदान केंद्रात प्रवेश दिला जाणार नाही. ज्या मतदान केंद्रासाठी ओळखपत्र व नेमणूक पत्र दिले आहे त्याच मतदान केंद्रासाठी ते वापरता येईल.
- iv) मतमोजणी प्रतिनिधींना ओळखपत्राशिवाय मतमोजणी केंद्रात प्रवेश दिला जाणार नाही अथवा इतर मतमोजणी केंद्रावर फिरू दिले जाणार नाही

२. निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक:-

१) निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक करण्याकरीता उमेदवार विहित नमुन्यात नेमणुकीची सूचना दोन प्रतीमध्ये निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे देतील. निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यातील एक प्रत उमेदवारांच्या प्रतिनिधींना सदर नेमणुकीस मान्यता असल्याबाबतची पोचपावती आपल्या सही शिक्क्यानिशी देतील. निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी “फोटो ओळखपत्रे” जारी करतील.

२) निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द केल्याची किंवा निवडणूक प्रतिनिधीचे निधन झाल्यास संबंधित उमेदवार तात्काळ सदरची सूचना विहित नमुन्यात निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यास देतील.

३. प्रतिनिधी म्हणून कोणास नेमता येणार नाही :

प्रतिनिधींच्या नेमणुका करताना ज्या व्यक्तीस मतदान करण्यास किंवा निवडून येण्यास अपात्र ठरविण्यात आले असेल अशी व्यक्ती निवडणूक प्रतिनिधी म्हणून नेमता येणार नाही. तसेच राज्य विधानमंडळ सदस्य (विधान सभा / विधान परिषद), संसद सदस्य (लोकसभा / राज्य सभा), केंद्र शासन वा राज्य शासनाचा मंत्री तसेच कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा आजी सदस्य तसेच सुरक्षा व्यवस्था पुरविण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस निवडणूक प्रतिनिधी, मतदान प्रतिनिधी तसेच मतमोजणी प्रतिनिधी म्हणून नेमण्यात येऊ नये.

४. ओळखपत्र :

उमेदवारांप्रमाणे निवडणूक प्रतिनिधींना देखील छायाचित्र असलेले ओळखपत्र देण्यात येते. त्यासाठी उमेदवाराने २ प्रतीत विहित नमुन्यात अर्ज सादर करावा. त्याने सादर केलेल्या नमुन्यावरच उजव्या कोपऱ्यात निवडणूक प्रतिनिधीचा फोटो लावावा व सदर फोटो निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने साक्षांकीत केल्यानंतर तेच ओळखपत्र म्हणून वापरता येईल.

प्रकरण - ८

आचारसंहिता व इतर

१. उमेदवाराने विचारात घ्यावयाचे अन्य महत्त्वाचे आदेश. (सदर आदेश राज्य निवडणूक आयोगाच्या संकेतस्थळावर (<https://mahasec.maharashtra.gov.in>) उपलब्ध आहेत. :
 १. मा. राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांचेकडील आदेश क्रमांक रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४२/का-७, दि.०४ नोव्हेंबर, २०२५ अन्वये आदर्श आचारसंहितेबाबत एकत्रित आदेश देण्यात आले आहेत.
 २. पोस्टर्स, पॅम्प्लेट्स छपाई वरील निर्बंध (राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र.- एसईसी १०९५/सीआर-७७/९५/ डेस्क-३, दि.२८/०८/१९९५).
 ३. निवडणुकांच्या प्रयोजनार्थ प्रसारमाध्यम संनियंत्रण व जाहिरात प्रमाणन आदेश, २०२५, क्र.रानिआ/मावज/२०२५/प्र.क्र.५/का-१०, दि. ०९ ऑक्टोबर, २०२५.
 ४. उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करणे तसेच संदर्भातील आदेश क्र.रानिआ-२०२३/उनिख/प्र.क्र.१३/संगणकीकरण कक्ष (ब), दि.१५/०२/२०२४.
 ५. महाराष्ट्र राज्य राजकीय पक्ष नोंदणी, विनियमन आणि निवडणूक चिन्ह (आरक्षण व वाटप) आदेश क्र.रानिआ/रापनो/२०२४/प्र.क्र.२४/का-११, दि. ०५ मे, २०२५ व दि.०७ नोव्हेंबर, २०२५
 ६. कायदा व सुव्यवस्थेबाबत एकत्रित आदेश क्र.रानिआ/जिपपंस-२०२५/प्र.क्र.४१/का-७, दि. ०४ नोव्हेंबर, २०२५
 ७. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकरीता सर्वसाधारण सूचना व आदेशांचा सारसंग्रह, दि. जानेवारी, २०२६
 ८. राज्य निवडणूक आयोगाकडे दि. ०७ नोव्हेंबर, २०२५ पर्यंत नोंदणी झालेल्या पक्षांची यादी व चिन्हांची यादी अधिसूचना क्र. रानिआ/रापनो-२०२५/प्र.क्र. ५४/का-११, दि.०८ नोव्हेंबर, २०२५.

२. खर्चाची मर्यादा :

जिल्हा परिषदा व पंचायत समिती निवडणुकांकरिता उमेदवाराने करावयाच्या निवडणूक खर्चाची मर्यादा पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आली आहे:-

अ.क्र.	जिल्हे	सुधारीत खर्चाची मर्यादा (रुपये)	
		जिल्हा परिषद सदस्य	पंचायत समिती सदस्य
१	७१ ते ७५ निवडणूक विभाग	९,००,०००	६,००,०००
२	६१ ते ७० निवडणूक विभाग	७,५०,०००	५,२५,०००
३	५० ते ६० निवडणूक विभाग	६,००,०००	४,५०,०००

उमेदवाराने उक्त नमूद मर्यादेतच निवडणूक खर्च करावयाचा आहे.

३. निवडणूक खर्चाकरीता बँक अकाउंट :

निवडणुकीमध्ये उमेदवारांनी निवडणूक खर्चाचा हिशोब सादर करणे तसेच त्याअनुषंगाने करावयाची कार्यपध्दती निश्चित केली आहे. त्यानुसार निवडणूक लढविणाऱ्या प्रत्येक उमेदवाराने राष्ट्रीयकृत/ शेड्यूल्ड/ सहकारी बँकेत एक स्वतंत्र खाते (बचत किंवा चालू) उघडावे व त्या खात्याचा तपशील नामनिर्देशनपत्र दाखल करताना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर करावयाचा आहे.

उमेदवाराने नामनिर्देशनपत्रासोबत अशा बँक खात्याच्या पासबुकच्या पहिल्या पृष्ठाची प्रत आणि अद्ययावत अकाउंट स्टेटमेंटची स्वसाक्षांकित प्रत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे सादर करणे आवश्यक राहिल.

४. निवडणूक खर्चाचा हिशोब विहित मुदतीत सादर करण्याबाबत हमीपत्र :

उमेदवाराने विहित नमुन्यात निवडणूक खर्चाचा तपशील निकाल जाहीर झाल्यापासून विहित मुदतीच्या आत सादर न केल्यास तो अनर्ह ठरू शकतो तसे हमीपत्र नामनिर्देशन पत्रासोबत घेण्यात येते. (रा.नि.आ चे दि. १५.२.२०२४)

५. प्रचार :-

- निवडणूक प्रचार काळामध्ये सकाळी ६.०० ते रात्री १०.०० वाजेपर्यंत उमेदवारांना ध्वनिक्षेपकाचा वापर करता येईल. या वेळेव्यतिरिक्त ध्वनिक्षेपकाचा वापर झाल्यास असा

ध्वनिक्षेपक आणि तो जर एखादया वाहनावर बसविलेला असेल तर त्या वाहनासह तो जप्त करण्यात येईल.

- ii) प्रचारफेरी किंवा प्रचार मिरवणुकीत जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकीकरिता जास्तीत जास्त दहा वाहने वापरता येतील.(यामध्ये जास्तीत जास्त ३ वाहने चारचाकी अथवा तीनचाकी व इतर वाहने दुचाकी असू शकतील) ही प्रचारफेरी अथवा मिरवणूक जर एकाच उमेदवाराची असेल तर त्या उमेदवाराने त्या प्रचारफेरीचा येणारा खर्च आपल्या खर्चात समाविष्ट केला पाहिजे.
- iii) जर प्रचारफेरी पक्षातर्फे अथवा आघाडीतर्फे काढण्यात आली असेल तर ती प्रचारफेरी अथवा मिरवणूक ज्या प्रभागामधून जाईल त्या सर्व प्रभागामधील त्या पक्षाच्या किंवा आघाडीच्या उमेदवारांमध्ये तो खर्च विभागून दाखविण्यात येईल.
- iv) निवडणुकीसाठी उभ्या असलेल्या उमेदवाराने / राजकीय पक्षाने/ राजकीय आघाडीने / संघटनांनी निवडणुकीसाठी अधिनियमातील तरतुदीनुसार मतदानास सुरुवात होण्याच्या दिनांकापूर्वी २४ तास अगोदर, म्हणजे १० तारखेस मतदान सुरु होत असल्यास ८ तारखेला रात्री १२.०० वाजता प्रचार थांबविणे बंधनकारक राहिल. मात्र प्रचार बंद होण्याच्या दिवशी रात्री १०.०० नंतर सभा/ मोर्चे/ ध्वनिक्षेपकाचा वापर करता येणार नाही. तसेच निवडणूक प्रचाराशी संबंधित जाहिरात प्रसिध्दी / प्रसारण देखील बंद होईल.

६. नकली (डमी) मतपत्रिका

उमेदवारानी नकली (डमी) मतपत्रिका आपल्या मतदारांना माहिती देण्यासाठी छापण्यास हरकत नाही. तथापि, सदर मतपत्रिकेवर त्यांनी स्वतःचे नाव, अनुक्रमांक आणि चिन्ह इतकीच माहिती त्याच्यावर छापवी. अन्य कोणत्याही उमेदवाराचे नाव, अनुक्रमांक आणि चिन्ह नकली मतपत्रिकेवर छापण्यात येऊ नये. अशी दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव छापलेली मतपत्रिका आढळून आल्यास त्या जप्त करून संबंधिताविरुद्ध कडक कार्यवाही करण्यात येईल. तसेच जिल्हा परिषद सदस्याकरिता पांढऱ्या व पंचायत समिती सदस्याकरिता गुलाबी रंगाची मतपत्रिका मतदान केंद्रावर वापरण्यात येणार आहे. त्याऐवजी दुसऱ्या रंगाची नकली मतपत्रिका छापण्याची परवानगी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडून घ्यावी. तसेच सदर मतपत्रिका मतदान

केंद्रावर वापरण्यात येणाऱ्या मतपत्रिकेपेक्षा वेगळ्या आकाराची असावी, जेणेकरून त्यामधील फरक त्वरीत लक्षात येईल.

८. नकली (डमी) बॅलेटिंग युनिट :-

नकली (डमी) बॅलेटिंग युनिट खालील प्रमाणे असावे :

- i) सदर बॅलेट युनिट लाकडी , प्लॅस्टिक, प्लायवुड मध्ये तयार करता येईल.
- ii) त्यास सफेद (White) व करडा (Grey) रंग असू नये .
- iii) साईज: लांबी X रुंदी X उंची

१०' X ६' X १'

उमेदवार तसेच राजकीय पक्षांची नकली (डमी) बॅलेटिंग युनिट तयार करून घेण्यास हरकत नाही. त्याद्वारे मतदारांना माहिती देणे सुलभ होईल. मात्र अशी नकली बॅलेटिंग युनिट लाकडी, प्लॅस्टिक अथवा प्लायवुडची असावीत व ती अधिकृत बॅलेटिंग युनिटच्या अर्ध्या आकाराची असावीत व त्यास अधिकृत बॅलेटिंग युनिटला असलेला रंग वगळून अन्य रंगामध्ये तयार करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

८. अनधिकृत ओळखपत्र चिठ्ठी :-

राजकीय पक्ष तथा उमेदवारांनी मतदारांना मतदान केंद्र तसेच त्याचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक सापडणे सुलभ व्हावे यासाठी अनाधिकृत ओळखपत्र चिठ्ठी देण्यास हरकत नाही. त्यावर १) मतदाराचे नाव, २) निवडणूक विभाग / निर्वाचक गण क्रमांक, ३) भाग क्रमांक, ४) अनुक्रमांक, ५) मतदान केंद्र क्रमांक, ६) मतदान केंद्राचे ठिकाण इत्यादी माहिती छापण्यात हरकत नाही. सदरची चिठ्ठी पांढऱ्या कागदावर असावी. मात्र त्यावर कोणत्याही राजकीय पक्ष, उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक चिन्ह छापता कामा नये. तसेच त्यावर कोणतीही घोषणा अथवा कोणत्या उमेदवारास मत देण्याबाबतचे आवाहन छापता कामा नये. अशी उमेदवाराचे / पक्षाचे निवडणूक चिन्ह याची छपाई केलेली ओळख चिठ्ठी मतदान केंद्रापासून १०० मीटर अंतराच्या आत कोणतीही व्यक्ती वाटताना आढळून आल्यास सदर व्यक्तीवर योग्य ती कार्यवाही करण्यात येईल.

९. छपाई स्वरुपाच्या प्रचार साहित्याबाबत पाळावयाची बंधने :-

निवडणूक लढविणाऱ्या छापील स्वरुपाच्या प्रचार साहित्यावर (माहितीपत्रके, हस्तपत्रके, फ्लेक्स बोर्ड अगर भितीपत्रके यावर) मुद्रक व प्रकाशक यांची संपूर्ण नावे व संपूर्ण पत्ते नमूद करणे अत्यावश्यक असून, असे प्रचार साहित्य छापण्यापूर्वी प्रकाशकाने स्वतःची ओळख पटविणारे व स्वतःची स्वाक्षरी केलेले निवेदन (त्यास व्यक्तीशः ओळखणाऱ्या दोन किंवा अन्य व्यक्तीच्या साक्षांकनासह) मुद्रकाकडे पाठविले पाहिजे आणि मुद्रकाने अशा प्रचार विषयक साहित्याची छपाई केल्यानंतर ज्या उमेदवारातर्फे अगर अन्य कोणा व्यक्तीतर्फे ते छापले आहे, ते स्पष्ट करणाऱ्या स्वतःच्या स्वाक्षरीसह केलेल्या निवेदनासह छापण्यात आलेल्या प्रचार साहित्याच्या एका प्रतीसह निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे पाठविले पाहिजे.

१०. स्वच्छता राखण्यासाठी भितीवर जाहिराती न लावणे :-

निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने अगर त्याच्या वतीने कोणत्याही व्यक्तीने संबंधित मिळकतीच्या मालकाची किंवा शासनाची किंवा स्थानिक संस्थांच्या पूर्वपरवानगीशिवाय कोणताही बोर्ड अथवा प्रचाराच्या जाहिराती लावू नयेत. निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराने अगर त्याच्या वतीने अन्य कोणाही व्यक्तीनी कोणतीही खाजगी मालकीची जागा इमारत स्मारके, पुतळ्याचे चौथरे, भिती कुंपणे, वृक्ष अथवा सार्वजनिक वापराच्या जागांचे विद्रुपीकरण होईल अशा रितीने निवडणूक प्रचार विषयक पत्रके, जाहिराती कापडी फलक, भितीपत्रके वगैरे लावू नयेत.

११. प्रचाराच्या जाहिराती प्रसिध्दीबाबत :-

- i) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या सर्वसाधारणपणे अगर विशेष लेखी परवानगीशिवाय कोणताही पक्ष आघाडी / फ्रंट किंवा इतर कोणतीही संघटना, संस्था अगर व्यक्ती यांनी कटआऊटस् जाहिरात फलक, कापडी फलक इत्यादी लावू नयेत.
- ii) निवडणुकीच्या प्रचारामध्ये प्राण्यांचा वापर करता येणार नाही.
- iii) मालमत्ता विद्रुपीकरण प्रतिबंध या कायद्यांतर्गत निवडणुकीसंबंधी फ्लेक्सबोर्ड लावावयाचे झाल्यास जिल्हा परिषद/ पंचायत समितीची परवानगी घ्यावी लागेल. अशी परवानगी

निवडणुकीचा प्रचार कालावधी संपतो तिथपर्यंत देणेत येईल. त्यामुळे सर्व उमेदवारांनी आपले फ्लेक्सबोर्ड निवडणुकीचा जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर लगेचच काढून घ्यावेत. फ्लेक्सबोर्ड काढणेची जबाबदारी जिल्हा परिषद/ पंचायत समितीवर राहणार नाही याची नोंद घ्यावी. तसेच उमेदवारांनी जाहीर प्रचाराचा कालावधी संपल्यानंतर फ्लेक्सबोर्ड काढले नसल्यास ती काढण्याबाबत जिल्हा परिषद / पंचायत समितीस झालेला खर्च संबंधित उमेदवाराकडून वसूल करण्यात येईल.

- iv) इलेक्ट्रॉनिक प्रसार माध्यमातून जाहिराती, मुलाखती प्रसिध्द केल्यास त्याचा खर्च संबंधित उमेदवाराच्या खर्चात समाविष्ट करणेत यावा.

प्रकरण - ९

मतदान यंत्र व स्ट्रॉग रुम इ.

- १) मतदान यंत्र तयार करण्याची कार्यवाही कोठे आणि कधी होणार आहे याचा तपशील निवडणूक निर्णय अधिकारी देतील.
- २) स्ट्रॉग रुम, मतमोजणीचे ठिकाण इ. तपशील तसेच स्ट्रॉगरुम सिलींग व उघडण्याकरिता कधी उपस्थित रहाणे आवश्यक आहे याची माहिती निवडणूक निर्णय अधिकारी देतील.
- ३) मतदानासाठी इलेक्ट्रॉनिक मतदानाची यंत्राची तयारी :-
- ४) मतदान यंत्र तयार करताना उमेदवारांनी अगर त्यांची प्रतिनिधी हजर राहणेबाबत.
- ५) मतदानाच्या तारखेपूर्वी मतदान यंत्रे तयार (Set & Seal) (Commissioning of EVMs) करता येतील. मतदान यंत्रे मतदानासाठी तयार करण्याच्या तारखेपूर्वी उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी यांना मतदान यंत्रे मतदानासाठी किती तारखेस कोणत्या वेळी व कोणत्या ठिकाणी तयार करण्यात येणार आहेत, याबाबतची लेखी सूचना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडून देण्यात येईल, त्यावेळीही हजर राहणे आवश्यक आहे. उमेदवार अथवा त्यांचे प्रतिनिधी हजर असल्यास अथवा कोणीही हजर नसल्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी काम सुरु ठेवतील. उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी उपस्थित राहिल्यास मतदान यंत्रे मतदानासाठी कशा प्रकारे तयार करण्यात येतात हे त्यांना समजावून सांगण्यात येईल. तसेच त्यांना कंट्रोल युनिट व बॅलेट युनिट तयार करतेवेळी त्याचे निरीक्षण करण्याची संधी देणेत येईल. त्यांनी तशी इच्छा व्यक्त केल्यास त्यांना पत्त्याच्या खूणचिठ्ठीवर आपली सही करण्याची अनुमती देण्यात येईल.
- ६) मतदानासाठी तयार करण्यात आलेली सर्व मतदान यंत्रे राखीव मतदान यंत्रांसह स्ट्रॉग रुममध्ये सुरक्षित ठेवण्यात येतील. मतदान यंत्रे सुरक्षित ठेवलेली खोली (स्ट्रॉग रुम) मतदान केंद्रावर मतदान यंत्रे देण्याच्या दिवशीच उघडण्यात येईल. ही खोली उघडण्याबाबतच्या लेखी सूचना, तारीख व वेळेसह निवडणूक लढविणारे उमेदवार व त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी यांना पाठविण्यात येईल. काही आकस्मिक व न टाळता येणाऱ्या कारणांमुळे स्ट्रॉग रुम

नियोजित वेळेच्या व तारखेच्या आधी उघडणे भाग पडल्यास उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी यांच्या उपस्थितीतच सदर खोली उघडण्यात येईल.

- ७) **मॉक पोल-** मतदान केंद्राध्यक्षांनी मतदानाच्या दिवशी सकाळी ठीक ६.३० वा. मॉकपोल करण्याच्या सूचना प्रशिक्षणात देण्यात येतात. मॉकपोलच्या वेळी मतदान यंत्र योग्यरित्या काम करीत आहे याचे प्रात्यक्षिक मॉकपोलद्वारे सर्व संबंधित उमेदवार/ त्यांचे प्रतिनिधी यांना दाखविण्यात येते. त्याकरिता मतदानाच्या दिवशी ठीक ६.३० वा. मॉकपोलकरीता उमेदवारांनी त्यांचे मतदान प्रतिनिधी संबंधित मतदान केंद्रांवर उपस्थित रहातील याची खबरदारी घेणे आवश्यक असून, यासंदर्भातल्या सूचना उमेदवारांच्या बैठकीमध्ये सर्व उमेदवारांना देण्यात येतात.

मॉक पोलकरीता मतदान केंद्राध्यक्षाने बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिट आपल्या टेबलवर ठेवून प्रथम टोटल बटण दाबून मतदान यंत्रामध्ये कोणतीही मते टाकलेली नाहीत हे दर्शवेल. त्यानंतर बॅलेट बटण दाबून उपस्थित उमेदवार / त्यांचे मतदान प्रतिनिधी यांना पसंतीनुसार मतदान करू देईल. साधारणपणे सर्व उमेदवारांना किमान एक-एक मत टाकले जाईल हे पहावे. काही उमेदवारांकडून एकापेक्षा जास्त मते टाकण्याची मागणी होऊ शकते. त्यांनी २ ते ३ मते टाकण्यास हरकत नाही. मात्र ७.३० वा. मतदान सुरु करणे आवश्यक आहे त्या अंदाजाने मॉकपोल दरम्यान मते टाकावीत. झालेल्या मतदानाची नोंद एका कागदावर नमूद करावी. अशाप्रकारे मतदान झाल्यानंतर टोटल बटण दाबून तपशीलाची नोंद करतील. त्यानंतर क्लोज बटण दाबण्यात येईल. त्यानंतर रिझल्ट-१ बटण दाबून निकाल दर्शविण्यात येईल. निकाल कागदावर घेतलेल्या मतदानाच्या नोंदीशी जुळत असल्याचे सर्वांच्या निदर्शनास आणून देण्यात येईल. त्यानंतर निश्चितपणे क्लिअर बटण दाबून मॉकपोलद्वारे झालेले मतदान शून्य करण्यात येईल व ते सर्वांच्या निदर्शनास आणण्यात येईल.

त्यानंतर कंट्रोल युनिटच्या मागील ऑन/ऑफ स्वीच बंद करून कंट्रोल युनिट पेपरसील, पट्टीसील व स्पेशल टॅग यांच्या सहाय्याने सील करतील व त्यावर मतदान केंद्राध्यक्ष त्यांची स्वाक्षरी करतील. तसेच विभेदक चिन्ह (डिस्टिंग्‌वीश मार्क) मारण्यात येईल.

तसेच उपस्थित व इच्छुक असलेल्या उमेदवार / त्यांच्या मतदान प्रतिनिधीच्या स्वाक्षऱ्याही घेण्यात येतील.

मॉकपोल पार पाडल्यानंतर त्याची स्पष्ट नोंद मतदान केंद्राध्यक्ष आपल्या डायरीमध्ये घेतील. सर्वसाधारतः मॉकपोल व तदनंतर सिलींग प्रकिया उमेदवार /त्यांचे मतदान प्रतिनिधी यांचे उपस्थितीत पार पाडली जाईल व उपस्थित व इच्छुक असलेल्या उमेदवार/ त्यांचे मतदान प्रतिनिधी यांच्या स्वाक्षऱ्या घेण्यात येतील. उमेदवार अथवा त्यांचे मतदान प्रतिनिधी वरील प्रमाणे मॉकपोलसाठी किंवा सिलींगसाठी वेळेवर उपस्थित न राहिल्यास त्यांच्या अनुपस्थितीत मॉकपोल पार पाडण्यात येईल तसेच इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र मोहोर (सीलबंद) केले जाईल व त्यानंतर त्याबाबत उमेदवार व त्यांचे मतदान प्रतिनिधी यांची कोणत्याही प्रकारची तक्रार विचारात घेतली जाणार नाही. तसेच त्या दिवशी सायंकाळी मतदान संपल्यानंतर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र मोहोर (सीलबंद) करण्याच्या वेळीही उमेदवार स्वतः अथवा त्यांचे मतदान प्रतिनिधी यांनी उपस्थित रहावे अन्यथा त्यांच्या गैरहजेरीत इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र मोहोर (सीलबंद) केले जाईल व त्या कामी नंतर कोणतीही तक्रार विचारात घेतली जाणार नाही. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रावर लावल्या जाणाऱ्या मोहोरेवर व सांविधिक पाकिटावर हजर असणाऱ्या उमेदवारांनी अगर त्यांच्या मतदान प्रतिनिधींनी स्वाक्षऱ्या कराव्यात.

प्रकरण - १०

मतदान प्रक्रिया व इतर

१) मतदानाची पध्दत :-

- i) मतदान गुप्त पध्दतीने मतदाराने समक्ष हजर राहून करावयाचे आहे.
- ii) मतदारास त्याच्या प्रतिनिधीद्वारा (प्रॉक्सीद्वारे) मतदान करता येणार नाही.
- iii) मतदानाच्या दिवशी निवडणूक आयोगाने ठरवून दिलेल्या दिवशी व वेळेपर्यंत मतदान अखंडपणे चालू राहिल.
- iv) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मते नोंदविणे असून प्रत्येक जागेसाठी त्यांच्या पसंतीच्या कोणत्याही एकाच उमेदवाराचे नावापुढे व चिन्हापुढे मत नोंदविण्यासाठी राखून ठेवलेले बटन दाबून मत नोंदवू शकेल.
- v) मतदानाच्या दिवशी मतदान संपण्याच्या वेळी मतदान केंद्रासमोर रांगेत उभ्या असलेल्या शेवटच्या व्यक्तीपासून पहिल्या व्यक्तीपर्यंत मतदान केंद्राध्यक्ष आपली स्वाक्षरी करून क्रमांक घालून चिठ्ठ्या देतील. मतदानाची विहित वेळ संपल्यानंतरही परंतु वेळेअगोदर रांगेत असणाऱ्या सर्व मतदारांना मतदान करता येईल.
- vi) मतदान केंद्राबाहेर वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध-अपंग मतदार व त्यांच्या सोबती, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्ह्या मुलांसह असणाऱ्या स्त्रिया मतदारांना प्राधान्याने मतदान करण्याची संधी देण्यात येईल. (रानिआ यांच्याकडील आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०२५/प्र.क्र.३/का ५, दि. २६ जून २०२५)

२) मतदान केंद्रांची यादी :-

मतदान केंद्रांची यादी प्रसिध्द झाल्यानंतर वेबसाईटवर उपलब्ध राहिल. तसेच ही यादी निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांना निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या कार्यालयातून घेता येईल.

३) मतदार यादीचे भाग पाहणे :-

प्रभागाच्या मतदार यादीचे निरनिराळे भाग असून (त्याभागास पुरवणी, दुरुस्ती यादी असल्यास) त्या यादीची कृपया आपण दखल घ्यावी, म्हणजे मतदानाच्या दिवशी अथवा ओळखचिठ्ठ्या देताना आपला गोंधळ होणार नाही.

४) मतदान केंद्रातील प्रवेश व इत्यादीबाबत. :-

मतदान केंद्राच्या ठिकाणी मतदानाच्या दिवशी व वेळेसंबंधी उमेदवार किंवा त्यांचे अधिकृत मतदान प्रतिनिधी यांना निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी दिलेले ओळखपत्र लावून हजर राहता येईल. सदर मतदान केंद्राच्या ठिकाणापासून १०० मीटरच्या अंतरावर बाजूंनी रस्त्यावर पांढरे पट्टे ओढण्यात येणार आहेत. सदर १०० मीटरच्या आत मधील मतदान केंद्राच्या क्षेत्रातील सार्वजनिक जागेवर अथवा खाजगी जागेवर कोणत्याही उमेदवारास व प्रतिनिधीस अथवा कोणासही आपले बुथ उभारता येणार नाहीत, अथवा कोणत्याही प्रकारचा निवडणूक प्रचार करता येणार नाही. तसेच सदर परिसरात कोणासही राजकीय वा इतर पक्षाची चिन्हे असलेली बिल्ले अथवा पत्रके इतर पत्रके आणता येणार नाही. तसेच उमेदवारास अगर त्यांचे प्रतिनिधीस खालीलपैकी कोणत्याही गोष्टी करता येणार नाहीत.

- i) मतासाठी प्रचार अगर मतदारास स्वतःची ओळख करून देणे किंवा नमस्कार करणे अगर
- ii) एखादया मतदाराचे मत मिळविणे अगर
- iii) कोणत्याही विवक्षित उमेदवारास मत न देण्याबाबत मतदाराचे मन वळवणे अगर
- iv) निवडणुकीमध्ये मत न देण्याबाबत मतदाराचे मन वळविणे अगर
- v) निवडणुकीसंबंधी जाहिराती अगर भितीपत्रके लावणे व निवडणूक चिन्हांची मोठ्या प्रमाणात प्रतिकृती करून ती मिरविणे.
- vi) उमेदवार अगर उमेदवाराचे प्रतिनिधी यांना मतदान केंद्रात मतदान प्रक्रियेचे निरीक्षण करता येईल, मात्र त्यांनी मतदान केंद्रात थांबू नये.
- vii) मतदान केंद्रात नेमण्यात येणाऱ्या मतदान प्रतिनिधींनी मोबाईल फोन सोबत आणू नयेत व मतदारांनी देखील मोबाईल फोन सोबत आणू नयेत. मात्र फोन जमा करण्याची सुविधा केली असल्यास त्या ठिकाणी मतदान केंद्राबाहेर फोन जमा करता येतील.
- viii) संबंधित उमेदवारांनी मतदार आणण्यासाठी भाडोत्री व खाजगी वाहनांचा वापर करणे, मतदान केंद्राच्या ठिकाणी मतदानाच्या दिवशी लाऊडस्पीकरवरून प्रचार करणे, मतदान केंद्रावर मतदानासाठी येणाऱ्या मतदारांनी अडथळा करणे अथवा मतपत्रिका, इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे हलविणे अथवा त्यांची खराबी करणे, आधी निवडणुकीतील गैरप्रकारची कृत्ये समजली जाऊन गुन्हे नोंदविले जाऊ शकतील, त्यामुळे अशी कृत्ये टाळावीत.

५) आक्षेपित मते :-

एखादया मतदाराबाबत आक्षेप घेणे असल्यास त्याकामी मतदान केंद्राध्यक्षाकडे विहित नमुन्यात प्रतिज्ञापत्र भरून त्यासोबत अशा प्रत्येक मतदारासाठी रक्कम रु.२/- इतकी

अनामत रक्कम भरावी लागेल. त्याशिवाय आक्षेप विचारात घेतला जाणार नाही. आक्षेप खोडसाळपणाने व मतदानाच्या कामात अडथळा आणण्याच्या हेतूने घेतला आहे असे मतदान केंद्राध्यक्ष यांना वाटल्यास किंवा आढळून आल्यास अनामत रक्कम जप्त केली जाईल. याशिवाय अशा व्यक्तीविरुद्ध अन्य कायदेशीर कार्यवाही देखील केली जाईल.

६) मतदारांची ओळख पटविण्याकरीता ग्राह्य धरण्यात येणारे पुरावे :-

मतदारांची ओळख पटविण्याकरीता ग्राह्य धरण्यात येणारे पुरावे कोणते राहतील याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने दि.१४ जुलै, २०२५ रोजी सुधारीत आदेश काढले आहेत. मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदारास आपली ओळख पटविण्याकरीता प्रथम फोटो असलेले निवडणूक ओळखपत्र (EPICID) सादर करण्यास सांगावे. असे ओळखपत्र सदर मतदाराकडे उपलब्ध नसल्यास किंवा त्यावरून त्या मतदाराची ओळख पटत नसल्यास खालील पुराव्यांपैकी कोणताही पुरावा सादर करण्याची सूचना मतदान केंद्राध्यक्ष मतदारास करेल व त्यानुसार मतदाराची ओळख पटल्यानंतर मतदारास मतदान करू द्यावे.

अ.क्र.	खालीलपैकी कोणतेही पर्यायी ओळखपत्र पुराव्यादाखल मतदाराने सादर करावे (मतदारांकडे EPICID नसल्यास)
१	भारताचा पासपोर्ट
२	आधार ओळखपत्र
३	वाहन चालविण्याचा परवाना
४	आयकर विभागाकडील पॅन ओळखपत्र
५	केंद्रशासन / राज्य शासन / सार्वजनिक उपक्रम / स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी आपल्या कर्मचाऱ्यांना फोटोसहित दिलेली ओळखपत्रे
६	राष्ट्रीयकृत बँका अथवा पोस्ट ऑफिस यामधील खातेदाराचे फोटो असणारे पासबुक
७	सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेला फोटोसहित अपंगत्वाचा दाखला
८	राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेखालील, फोटो असलेले ओळखपत्र (MNREGA जॉब कार्ड)
९	निवृत्त कर्मचाऱ्यांची अथवा त्यांच्या विधवा / अवलंबित व्यक्ती यांची फोटो असलेली निवृत्ती वेतन विषयक कागदपत्रे उदा. पासबुक, प्रमाणपत्र इ.
१०	लोकसभा / राज्यसभा सचिवालय तसेच विधानसभा / विधानपरिषद सचिवालय यांनी आपल्या सदस्यांना दिलेले अधिकृत ओळखपत्र
११	स्वातंत्र्य सैनिकाचे फोटो असलेले ओळखपत्र
१२	केंद्र शासनाच्या श्रम मंत्रालयाने दिलेले आरोग्य विमा योजनेचे फोटोसहित कार्ड

मतदाराने सादर केलेल्या ओळखीच्या पुराव्याबाबत शंका असल्यास केंद्राध्यक्ष शहानिशा करेल व इतर ओळखीच्या पुराव्याची मागणी करून खात्री पटल्यानंतरच मतदान करू देईल. एखादा मतदान ओळखीबाबतचा समाधानकारक पुरावा कागदपत्रे सादर करू न शकल्यास त्यास मतदान करू दिले जाणार नाही.

प्रकरण - ११

मतमोजणी

मतमोजणी :-

- i) उमेदवारांना मतमोजणीसाठी निश्चित केलेले ठिकाण, दिनांक व वेळ तसेच मतमोजणीची व्यवस्था कशी करण्यात आलेली आहे याबाबत उमेदवारांना स्वतंत्रपणे कळविणेत येईल.
- ii) सदरच्या मतमोजणीच्या वेळी उमेदवार स्वतः आणि त्यांचे मतमोजणी प्रतिनिधी यांना मतमोजणी टेबलच्या संख्येप्रमाणे हजर राहता येईल. मतमोजणीच्या वेळी त्यांना देण्यात आलेले ओळखपत्रे छातीवर दिसतील अशा तऱ्हेने लावणे जरूरी आहे. अशी ओळखपत्रे नसतील तर संबंधित व्यक्तींना मतमोजणी केंद्राच्या बाहेर काढण्यात येईल.

प्रकरण - १२

निवडून आल्याचे प्रमाणपत्र, एकापेक्षा अधिक जागांवर निवडून येणे व अनामत

रकमेचा परतावा

१) निवडून आल्याचे प्रमाणपत्र - निवडून आल्यानंतर संबंधित उमेदवाराने निवडून आल्याचे प्रमाणपत्र संबंधित विभागीय आयुक्त यांच्याकडे जमा करणे आवश्यक आहे. (दि. १० एप्रिल, १९९५ चे राज्य निवडणूक आयोगाचे पत्र)

२) एकापेक्षा अधिक जागांवर निवडून येणे -

एखादी व्यक्ती एकापेक्षा अधिक जागांसाठी निवडून आली तर महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग आणि निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नियम ६७ व महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नियम ६०-अ मधील तरतुदीनुसार विहित केलेल्या मुदतीत त्याने एका जागेसाठी आपली पसंती लेखी कळविली पाहिजे अन्यथा सर्व जागा रिकाम्या होतील. सदर बाबीची पूर्ण कल्पना उमेदवारास द्यावी. अशा परिस्थितीत जिल्हा परिषद / पंचायत समितीमधील एका जागेखेरीज सर्व जागांचा राजीनामा ज्या मुदतीत देता येईल ती मुदत पुढीलप्रमाणे आहे :-

- i) निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने निवडणुकीचा निकाल जाहीर केल्याच्या तारखेपासून सात दिवस किंवा,
- ii) निवडणुकीच्या तारखा वेगवेगळ्या जागांच्या बाबतीत वेगवेगळ्या असतील, त्याबाबतीत, नंतरच्या निवडणुकीचा निकाल जाहीर केल्याच्या तारखेपासून सात दिवस.

२) अनामत रक्कम -

जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकांकरिता उमेदवाराने आपल्या नामनिर्देशन पत्रासोबत प्रकरण-२ मधील परिच्छेद-७ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे अनामत रक्कम भरावयाची आहे.

३) अनामत रक्कम परत करण्यासंदर्भातील अटी -

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा (मतदार विभाग व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नियम ६८ व महाराष्ट्र पंचायत समित्या (निर्वाचक गण व निवडणूक घेणे) नियम, १९६२ मधील नियम ६०-ब अन्वये अनुक्रमे नियम १७ व नियम १६-अ नुसार नामनिर्देशन पत्रासोबत जमा करण्यात आलेली अनामत रक्कम ही निवडणुकीचा निकाल जाहीर करण्यात आल्यानंतर, उक्त रक्कम ठेवणाऱ्यास किंवा त्याच्या वैध प्रतिनिधीस परत करण्यात आली पाहिजे किंवा यथास्थिती शासन जमा करण्यात आली पाहिजे.

खालील उमेदवारांची अनामत रक्कम त्यांना परत मिळू शकेल :-

- i) जर उमेदवाराचे नाव निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या यादीत दाखविण्यात आले नसेल म्हणजेच ज्या उमेदवारांचे नामनिर्देशन पत्र अवैध ठरले किंवा ज्या उमेदवाराने आपली उमेदवारी मागे घेतिल असे उमेदवार.
- ii) मतदानास प्रारंभ होण्यापूर्वी जो उमेदवार मरण पावला.
- iii) जेथे मतदान करण्यात आले अशा निवडणुकीत उमेदवार निवडून आला.
- iv) जेथे मतदान करण्यात आले अशा निवडणुकीत उमेदवार निवडून आला नाही, परंतु त्यास मिळालेली वैध मतांची संख्या ही सर्व उमेदवारांना मिळालेल्या वैध मतांच्या एकूण संख्येच्या १/८ (एक अष्टमांश) पेक्षा अधिक आहे

सर्व उमेदवारांना मिळालेल्या वैध मतांच्या एकूण संख्येमध्ये NOTA ला मिळालेल्या मतांचा समावेश होणार नाही, याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/ जिपपंस-२०१६/प्र.क्र.१२/का-७, दि.१९/०५/२०१६ विचारात घ्यावेत.

प्रकरण - १३
अनुसूची (फॉर्मस्, नमुने इ.)

येथे आवश्यक ते नमुने जोडावेत.

अ.क्र.	तपशिल
१	नामनिर्देशन पत्र
२	गुन्हेगारी पार्श्वभूमी, मत्ता व दायित्व याबाबतची शपथपत्र
३	शौचालय वापराबाबत
४	पडताळणी सूची
५	उमेदवारी मागे घेण्यासंबंधी सूची
६	नमुना २ -अ व २-ब (जिल्हा परिषद व पंचायत समिती)
७	निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक
८	निवडणूक प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत
९	मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक
१०	मतदान प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत
११	मतमोजणी प्रतिनिधींची नेमणूक
१२	मतमोजणी प्रतिनिधींची नेमणूक रद्द करणेबाबत
१३	मतमोजणी प्रतिनिधीचे प्रतिज्ञापन
१४	मतपत्रिकेवर नाव छापणेबाबत
१५	इतर

टिप : तसेच याव्यतिरिक्त आवश्यक असल्यास अन्य नमुने जोडावेत.

प्रकरण - १४

जिल्हा परिषद / पंचायत समिती आरक्षणाचे राजपत्र

प्रकरण - १५

निवडणूक निर्णय अधिकारी व महत्वाचे दूरध्वनी इ.

निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालय :-

नागरिकांच्या सोईच्या दृष्टिने जिल्हा परिषद / पंचायत समित्यांच्या बाबतीत संबंधित निवडणूक विभाग / निर्वाचक गणांचे निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचे कार्यालय खालील ठिकाणी सुरु करण्यात आले आहे.

अ.क्र.	निवडणूक निर्णय अधिकारी	संबंधित निवडणूक विभाग निर्वाचक गण /	कार्यालयाचा पत्ता	संपर्क क्र. व ईमेल

महत्वाचे पत्ते व दूरध्वनी क्रमांक

१. सर्व संबंधित सहायक निवडणूक निर्णय अधिकारी, निवडणूक खर्च निरीक्षक, आचारसंहिता कक्ष इत्यादी महत्वाचे संपर्क क्रमांक व पत्ते असलेली यादी.